

רפת עושים באהבה

טיפוח ההון האנושי

חלק א' - הצגת הבעיה

יוסי מלול - משק הבקר
hmb-malul@icba.org.il

נושא דור המשיך וטיפוח הון אנושי מעסיק הרבה מאוד ענפים בישראל והרבה מקבילים בעולם כולו. מקצועות מסורתיים מפנים מקומם לחלומות חדשים והצעירים מחפשים נתיבים מעודכנים. כך הדבר בענף החלב שלנו וברפת המיוחדת שצמחה בישראל. ההתמודדות עם הבעיה, אינה קלה וכפוטה אך היא מחויבת, באם אנו חפצי חיים, מקצועיים וכלכליים. בסדרה של מאמרים ב"משק הבקר והחלב", נביא את הצגת הנושא והדרכים המגוונות לתת מענה במערכת המרכזית וברמת המגזרים

רקע כללי

אין לנו שטחי ירק גדולים, אין לנו גשמים רבים, אין לנו תקציבים גדולים לתמיכה, אין לנו שקט ושלווה. יש לנו נכס מרכזי וחיוני - הון אנושי מהמעלה הראשונה - ברפת, בהדרכה, במחקר, בתעשייה, בענפי השירות לענף.

כמו במדינות תעשייתיות רבות בעולם, גם בישראל הלך וקטן משקל החקלאות בכלכלה הלאומית, במהלך השנים. שיעור המועסקים בחקלאות כיום נע בסביבות 2.2% מכלל המועסקים בישראל ואילו התוצר הלאומי הגולמי של החקלאות ירד ל-1.7%

הרפת שלנו שונה ומיוחדת מענפים מקבילים בעולם, בעיקר בנושא אחד - ההרכב האנושי של הענף. תחילתו של הענף בארץ ישראל באנשים משכילים, חדורי אידיאולוגיה של תורת העבודה העצמית, שהם אלה שייבנו ארץ ישראל חדשה, בעבודת כפיים, החקלאות במרכזה - מתפרנסת מיגיע כפיה. יהודים יעבדו את שדותיה ויחלבו את פרותיה. ההשכלה, הסקרנות, הפתיחות, המוטיבציה, יכולת האלתור, גמישות המחשבה, כל אלה עשו את החקלאות ואת הרפת הישראלית למובילים בעולם. התוצאות המקצועיות יכולות לאשר עובדה זו, ללא כל ספק. מדינה קמה, זמנים השתנו, דורות התחלפו, מקצועות חדשים קוסמים לנו ולבנינו. חלקה של החקלאות בכלכלה הלך וירד, משקלם הסגולי של אנשי

העמל פחת ונסוג, להיות חקלאי כבר לא משאת נפשה של אם עבריה. העבודה העצמית נמהלה בעבודה שכירה ובשנים האחרונות עולה, עד מאוד, משקלה של העבודה הזרה - מביאים מאות ואפלי עובדים ממדינות רחוקות, לסייע בידינו לקיים את החקלאות הישראלית-המודרנית ולתחזק את חוות הבקר שלנו.

כך המצב במערכת ההדרכה שהצטמקה עד מאוד, בקהיליית המחקר שבעבר המתה בכוחות מקצועיים מההתיישבות והיום עוסקים בהגנת הסביבה ובמחקרים מולקולרים - החקלאות התגמדה, מספר הסטודנטים שלומדים את הפרה מועט ביותר

נתונים ומספרים

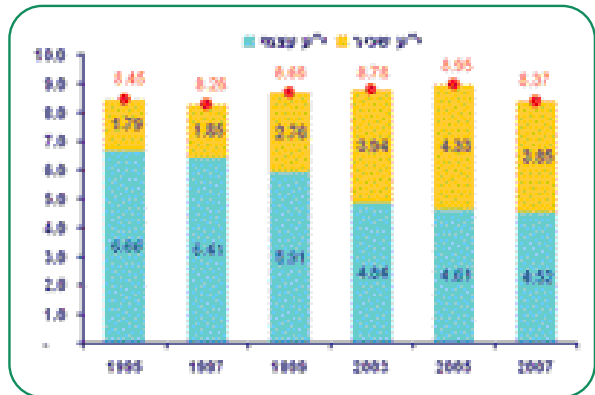
טבלה 1 - משקל החקלאות במשק הלאומי - סעיפים נבחרים, באחוזים

2007	2006	2005	2000	1997	1995	
2.2	2.2	2.5	2.9	3.0	3.3	מועסקים
1.7	1.9	1.9	1.6	1.8	2.1	תוצר מקומי גולמי
0.8	0.8	0.8	0.5	0.6	0.6	יעילות

מתוך דוח הרשות לתכנון כלכלי

כמו במדינות תעשייתיות רבות בעולם, גם בישראל הלך וקטן משקל החקלאות בכלכלה הלאומית, במהלך השנים. שיעור המועסקים בחקלאות כיום נע בסביבות 2.2% מכלל המועסקים בישראל ואילו התוצר הלאומי הגולמי של החקלאות ירד ל-1.7%. גם משקלה של החקלאות בציבוריות הישראלית, בייצוגה בכנסת, בעיתונות ובפעילות הציבור הרחב, הולך וקטן והסיבות לכך רבות מאוד.

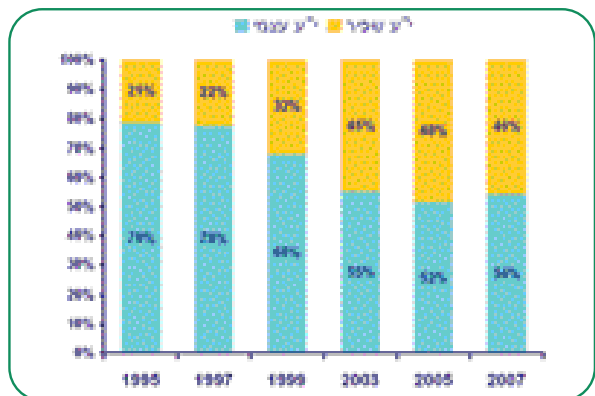
גרף 1 – התפתחות תשומת העבודה בסקרי הרפת, ימי עבודה לפרה ולעגלה נלווית, בעדר הארצי

הנתונים – רחל ברושק, התאחדות חקלאי ישראל

מספר ימי העבודה לפרה לא השתנה הרבה, מזה למעלה מעשור שנים – כ-8.5 ימים, על אף ההתייעלות בגידול במספר הפרות לעדר הממוצע והרפורמה בענף. חל שינוי מהותי בהרכב העבודה, ירידה של כ-2 ימי עבודה לפרה בעבודה העצמית ועלייה מקבילה בעבודה שכירה.

גרף 2 – התפתחות נושא העבודה, עצמית ושכירה, לאורך שנים, באחוזים

מ-20% עבודה שכירה בענף הרפת, לפני כ-14 שנה הגענו לכמעט 50% והתלות בעובדים שכירים זורים הולכת וגדלה.

הרמה המגזרית

טבלה 2 – התפתחות ימי העבודה לפרה על פי מגזרים – משפחתי ושיתופי

שנה	2007	2005	2003	1999	1997	1995	
משפחתי	9.81	10.08	9.74	8.61	8.19	8.04	סה"כ י"ע לפרה
י"ע עצמי	6.12	5.90	6.26	6.88	6.60	6.48	
י"ע שכיר	3.68	4.18	3.48	1.74	1.59	1.56	
שיתופי	7.18	7.97	7.94	8.73	8.32	8.83	סה"כ י"ע לפרה
י"ע עצמי	3.19	3.50	3.59	5.07	6.24	6.63	
י"ע שכיר	3.99	4.47	4.35	3.66	2.08	2.20	

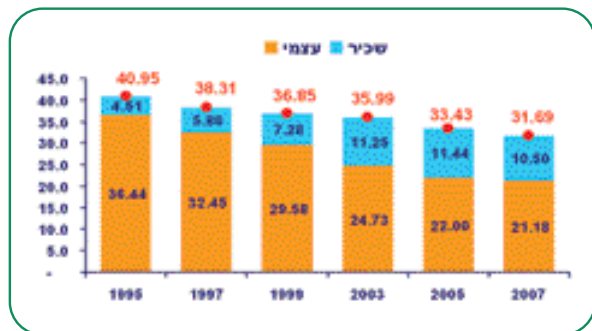
מסתמן והולך הבדל מהותי בין שני המגזרים:

- במגזר השיתופי יש התייעלות בכמות ימי העבודה, ירידה של כ-1.6 ימי עבודה לפרה. מנגד, יש ירידה משמעותית בימי העבודה העצמית מ-6.6 י"ע ל-3.2 י"ע לפרה ועלייה דרמטית בעבודה השכירה בהיקף של 1.8 ימי עבודה נוספים לפרה. אמנם יש התייעלות מרשימה בהיקף כלל העבודה לפרה, אך מדאגה מאוד התנועה החדה מהעבודה העצמית ברפת.
- במגזר המשפחתי יש נסיגה בהתייעלות במרכיב סך העבודה לפרה – עלייה מ-8 י"ע ל-9.8 י"ע לפרה, היקף העבודה העצמית נשאר דומה ויש זינוק בהיקף העבודה השכירה, שרובה עבודת זרים, שמתבטא בתוספת של מעל ל-2 ימי עבודה לפרה.

עלות תשומת העבודה

במחיר המטרה יש החזר הוצאות בגין העבודה ברפת על פי המדידה בסקר הדו-שנתי. ככל שעלות העבודה בפועל משתנה, כך משתנה גם מחיר המטרה.

גרף 3 – עלות העבודה לליטר חלב מיוצר בכלל הענף, על פי הסקרים, אגורות לליטר, במחירי 3.2009

המעבר לעבודה זולה אינו מוסיף רווחיות לרפת הארצית, כי היא מקבלת את מה שהיא משלמת, אך היא מעסיקה עובדים שכירים זרים ופחות מבני "דור ההמשך"

עלות העבודה ירדה על פני שנים מ-41 אגורות לליטר ב-1995 ועד ל-31.70 אגורות בסקר 2007. השינוי הגדול חל בעלייה הגדולה בעלות העבודה השכירה ובירידה בהיקף התשלומים לעבודה העצמית. העבודה השכירה יותר זולה וכך, למרות שהרפת לא התייעלה כלל בהיקף ימי העבודה לפרה, הרי בחשבון הערך הכלכלי של העבודה מקבלת הרפת פחות, כי זה מה שהיא משלמת בפועל. נושא זה חשוב להבנה יסודית כי המעבר לעבודה זולה אינו מוסיף רווחיות לרפת הארצית, כי היא מקבלת את מה שהיא משלמת, אך היא מעסיקה עובדים שכירים זורים ופחות מבני "דור ההמשך".

עובדים זרים ברפת

בשני העשורים האחרונים התעצם תהליך כניסת עובדים זרים לחקלאות ולרפת בישראל, והגיע לכ-26,000 עובדים בעיקר מתאילנד. עובדים אלה זוכים להערכה רבה בזכות החריצות, המסירות, ההתמדה והאחריות שהם מגלים. הם באים ל-5 שנים וצריכים לחזור למולדתם בתום התקופה. הרפת מקבלת הקצאה של מעט עובדים באופן ישיר (כ-500 עובדים),

ההון האנושי במרכז

ברכה בטקס חלוקת מלגות למצטיינים - הכנס

המזע"ה-21

איתי ברטו - רפת נעמן
berto.tig@gmail.com

חברים שלום רב!

ראשית, ברצוני להודות למכללת רופין ולכל האנשים הלוקחים חלק במסלול הלימודים של הנדסאי בע"ח ולמועצת החלב, על המלגות והתמיכה.

ביקשתי וקיבלתי ממארגני הכנס את האפשרות לפנות אליכם חברים, ולדבר מעט על נושא שלדעתי הוא בעל חשיבות גבוהה ביותר, שאיננה פחותה מנושאים מקצועיים כגון בריאות והזנה, ועל כך נתונה תודתי למארגני הכנס.

שמי איתי ברטו, בן 27, מקיבוץ לוחמי הגיטאות, עובד ברפת נעמן בקיבוץ עין המפרץ. אני "התאהבתי" סופית ברפת לפני חמש שנים, לאחר שעבדתי ברפת החל מנעוריי, והחלטתי שזה המקצוע שבו אני

על ההון האנושי - מהלב

רוצה להשקיע, להתמקצע ולהתקדם. אני גאה בהיותי רפתן, ורוואה בכך מקצוע לחיים. לצערי הרב, איני מכיר צעירים רבים נוספים המתייחסים כך למקצוע, ומעטים אף יותר רואים את ההזדמנויות הגדולות הטמונות בעבודה מקצועית וארוכת שנים ברפת.

כולכם יודעים ואף דובר בעניין רבות במקומות שונים, על כך שענף הרפת שחשוב כל כך לכולנו, אינו מתברך בצעירים רבים המחפשים את עתידם ברפת. אני בטוח שלדבר ישנן סיבות רבות הנוגעות וקשורות לשלל תחומים, אשר קטונתי מלהבינם במלואם. אולם ישנן מספר תובנות אשר הגעתי אליהם בזמני המועט ברפת וברצוני לשתף אתכם בהן.

אני לא סבור שהנושא הכלכלי הוא הנושא העיקרי המניע את הצעירים בימים אלו - אך הוא אכן נדבך חשוב. עובדה היא שכאשר המשכורות נראות כמו אלו של עובדים זרים, אזי התחושות שמתלוות אליהן הן בהתאם. הצעירים אינם פועלים זרים - זה הוא דור העתיד שיצטרך יום אחד לקבל או לקחת את המושכות, ולהמשיך הלאה את הרפת הישראלית, ועליו לראות אופק חיובי כשהוא מסתכל על חייו ועיסוקו. עניין נוסף, בעל חשיבות גדולה בהרבה מהפן הכלכלי, הוא הגישה והיחס. תתארו לכם שהצעירים הם הילדים שלכם - לא במובן הביולוגי אלא במובן המקצועי. כולנו רוצים שברפת יהיו פרות טובות, בריאות - מקצועניות של ממש.. כולנו משקיעים זמן רב בטיפוח העדר. מדוע לא להתייחס גם אל הצעירים בהתאם - לבנות תכניות טיפוח, התמקצעות והתקדמות. אני אומר שהתפוקה של עובדים, שהגישה והיחס אליהם הוא מקצועי וחיובי, מחזירה את ההשקעה באפלי מוניס מהפרות.

המונח "הון אנושי", שהפך מזמן למושג מוביל בענפים רבים אחרים וניתן לו דגש משמעותי, ראוי שיהפוך לחלק מרכזי בדרך שבה אנחנו חושבים על ענף הרפת ולדרך שבה אנחנו מנהלים רפתות. אני סבור, שמאז ומתמיד, והיום יותר מאי פעם, תפקידו של מרכז רפת מעבר לניהול שוטף מקצועי וכלכלי, הוא להעמיד יחד איתו וגם לאחריו דור חדש של רפתנים, אשר אוהב את המקצוע ורוואה בו את עתידו. גם אם אין באופק הנראה צעירים אשר מעוניינים להכנס לרפת, יש למצוא אותם! יש לפגוש בני משק צעירים אפילו בגיל ב"ס, ולהמשיך הלאה עם בוגרי צבא וחוזרי טיולים. לעניין אותם, ולהכניס אותם לרפת.

ברור לי שהדברים אינם פשוטים ודורשים השקעה ומחשבה. ברור לי שעיקר היישום הינו משתנה - תלוי-מקום ותלוי במקבלי ההחלטות. אולם אני בטוח שצעירים כאלו, בהינתן טיפוח נכון, עשויים לגדול ולהיות רפתנים מצויינים אשר יחזירו את ההשקעה בהם, יעזרו להציע את הענף קדימה, ובכך ירווח לכולם.

תודה על ההקשבה. והמשך כנס נעים ופורה לכולנו. ■

בעוד 10 שנים, בעוד 20 שנה? מי יעבוד בו? מי יפעיל את הטכנולוגיות המדהימות שפותחו ברפת זקוקות למוח הישראלי? חייבים לשנות כוון, זה בנפשנו, להחזיר חלק מבנינו ומבנותינו לעסוק בענף המרתק שלנו, שיש בו עבודת שגרה בצד הרבה מקצוענות ו"היי-טק בזבל". אהבה לבעלי חיים שנולדים ברפת וגדלים ליצור ענק שמניב חלב בכמויות מדהימות. יש לנו ענף שמפרנס בכבוד את עוסקיו ואת בעליו, אנחנו זקוקים לעתודה של דור צעיר שתמשיך את השרשרת ותוביל את הענף לדורות נוספים של מצוינות והצלחה. זה כמובן יהיה אחרת, זה יתאים לרוח התקופה ושיני הזמן, אבל חשוב שזה יהיה משלנו כי אין אחרת.

חייבים לשנות כוון, זה בנפשנו, להחזיר חלק מבנינו ומבנותינו לעסוק בענף המרתק שלנו, שיש בו עבודת שגרה בצד הרבה מקצוענות ו"היי-טק בזבל". אהבה לבעלי חיים שנולדים ברפת וגדלים ליצור ענק שמניב חלב בכמויות מדהימות

אבל, איך עושים את זה? איך מושכים דור צעיר לעסוק ברפת, בחליבות, בהאבסה, בטיפוח, בגידול יונקים, בבריאות העדר, ברווחת הפרה, בכלכלת הענף, בדו-קיום פורה עם הסביבה.

שאלות רבות ותשובות אמתיות לא כל-כך בנמצא. מתוך הכרה בחשיבות העיסוק היזום בטיפוח ההון האנושי בענף, החליטו מנהיגי הענף, שייקה דרורי ויעקב בכר, להקים צוות מיוחד שיצלול לנושא ויביא הצעות מעשיות לפעולה ממשית. שתשנה כוון, אף אם קטן, וגרף הנסיגה בהון האנושי יתחיל לעבור לזווית עלייה.

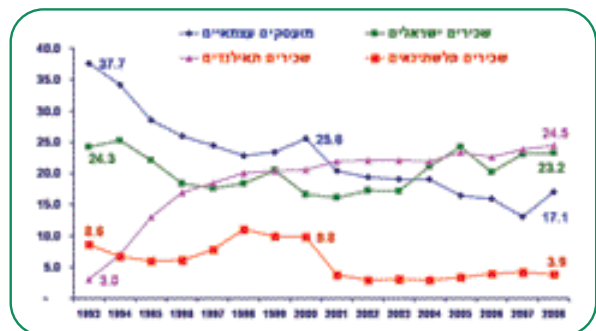
הנושא בנפשנו וחשוב שנתמודד איתו בפתיחות וביושר! ■

ועל כך, בפרקים הבאים ב"משק הבקר והחלב"

אך בפועל, מגייסת עובדים נוספים מענפים אחרים במשק המעורב. על נושא העובדים הזרים והשפעתם על הרפת, נקדיש פרק נרחב באחת מחוברות משק הבקר.

יש מגמה ברורה של ירידה בתעסוקת הבעלים בחקלאות, מספר הפלסטינאים פחת באופן דרסטי ובעבודה הזרה יש עלייה מתמדת והתייצבות על כ-25 אלף עובדים מאושרים. קיים לחץ ציבורי מתמיד להקטין את מספר העובדים הזרים ולאחרונה הגיעו, במשרדי הממשלה, להסכמה על תהליך רב שנתי שבו המדינה תשקיע כספים בפיתוח ובאימוץ טכנולוגיות חוסכות עבודה ובמקביל, תהיה הורדה מדורגת של מספר הזרים בחקלאות בישראל.

גרף 4 – התפתחות העבודה בחקלאות הישראלית, כולל עובדים פלסטינאים זרים 1993-2008

חייבים לשנות כוון

התמונה שעולה מהמגמות בנושא העבודה ברפת הישראלית מדאיגה מאוד ואם היא תימשך אנחנו עלולים "לעלות על הבנקט" ולאבד את היתרון הגדול שיש לנו על עדרים אחרים בעולם וגם את התמיכה הציבורית שחיונית לקיומו של ענף מתוכנן בישראל. מי יציעיד את הענף של מחר? לאן נגיע במורד הקיים? כיצד יראה הענף